

مقایسه میزان فشار روانی و رضایتمندی زناشویی و حمایت اجتماعی ادراک شده

والدین کودکان کم توان ذهنی و کودکان عادی در استان گلستان

علی اکبر ارجمندنیا / دکترای روان‌شناسی / استادیار دانشگاه تهران
غلامعلی افروز / دکترای روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی / استاد دانشگاه تهران
محمد صالح نامی / کارشناس ارشد روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی / دانشگاه تهران

چکیده:

این پژوهش به منظور بررسی و مقایسه میزان فشار روانی و رضایتمندی زناشویی و حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر و کودکان عادی انجام شد. روش پژوهش علی-مقایسه‌ای است. نمونه‌های پژوهش شامل دو گروه ۵۰ نفری از والدین کودکان کم‌توان ذهنی و والدین کودکان عادی می‌باشد که به روش خوشه‌ای برای گروه والدین کودکان عادی و تمام شماری برای گروه والدین کودکان کم‌توان ذهنی صورت گرفت. جهت انجام پژوهش، پرسشنامه‌های فشار روانی فرزند پروری، رضایتمندی زناشویی انریچ، رضایتمندی زوجیت افروز و حمایت اجتماعی ادراک شده اجرا گردید. نتایج با استفاده از آزمون‌های آماری t مستقل، همبستگی پیرسون و رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش رابطه بین فشار روانی و رضایتمندی زناشویی والدین کودکان عادی و کم‌توان ذهنی را تایید نمود. والدین کودکان کم‌توان ذهنی فشار روانی بیشتری را نسبت به والدین کودکان عادی تحمل می‌کنند. در عین حال والدین کودکان کم‌توان ذهنی نسبت به والدین کودکان عادی از رضایت زناشویی پایین‌تری برخوردارند، ولی از نظر حمایت اجتماعی ادراک شده تفاوت، معنادار نبوده است. نتایج پژوهش نشان داد که همبستگی بین متغیر فشار روانی و رضایتمندی زناشویی والدین کودکان کم‌توان ذهنی و والدین کودکان عادی منفی است و در والدین کودکان عادی، همبستگی حمایت اجتماعی ادراک شده و رضایتمندی زناشویی معنادار است، ولی در کودکان کم‌توان ذهنی رابطه معنادار نبوده است. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که اثر فشار روانی و سطح تحصیلات بر رضایتمندی زناشویی معنادار است. نتایج این پژوهش مبین این نکته است که افزایش فشار روانی والدین، تحت تاثیر حضور کودک کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر، منجر به کاهش رضایت زناشویی در آنان شده است. به عبارتی رضایتمندی زناشویی را می‌توان تابعی از وجود کودک کم‌توان ذهنی در خانواده تلقی نمود. لذا با برگزاری جلسات آموزش و مشاوره جهت والدین کودکان آموزش‌پذیر، می‌توان راه‌های کاهش استرس را به آنان آموزش داد.

واژه‌های کلیدی: فشار روانی، رضایتمندی زناشویی، حمایت اجتماعی ادراک شده، والدین کودکان کم‌توان ذهنی

مقدمه

روانی خانواده محسوب می‌گردد (به‌پژوه، ۱۳۸۳). رضایتمندی زناشویی، حاصل خشنودی و سازگاری زن و شوهر در ابعاد مختلف زندگی مشترک است و استحکام بنیان خانواده و سلامت والدین را تضمین می‌کند (عسکری، ۱۳۸۰). رضایت زناشویی والدین در حفظ تعادل زندگی و جو عاطفی خانواده نقش حیاتی دارد و به عقیده فلوید^۱

بدون شک، خانواده نخستین و مهم‌ترین بستر رشد همه جانبه انسان محسوب می‌شود و از دیرباز نقش‌ها و کارکردهای خانواده مورد توجه روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و متخصصان تعلیم و تربیت بوده است. زندگی زناشویی زن و مرد با ازدواج و تشکیل خانواده شروع می‌شود و رضایت زناشویی تضمین‌کننده سلامت

1- Floyd

فرزندپروری سوق داده است. شیوع کم توان ذهنی در حوزه آسیب شناسی روانی و اجتماعی خانواده همواره از مسایل قابل توجه و بحث انگیز بوده است، زیرا تولد کودک کم توان ذهنی در خانواده موجب آشفتگی و افزایش سطوح استرس در والدین و موجب بروز بحران می گردد.

در سال های اخیر آموزش خانواده های کودکان معلول مورد توجه و اهمیت قرار گرفته است. بنابراین مشاوران، روان شناسان و مقامات بهداشت و روان در جوامع مختلف برنامه های مختلفی طراحی کرده اند. توانمندسازی خانواده ها در ارتباط با استرس روزانه و استرس ناشی از داشتن فرزند معلول می تواند منجر به افزایش رابطه بهتر خانواده ها و بهبود سلامت روان آنان گردد (پرند و همکاران، ۲۰۱۰).

فریدریچ، گرینبرگ و کرنیک^۵ (۱۹۸۳) نیز با اشاره به اهمیت زناشویی و صمیمیت در روابط متقابل زن و شوهر، احساس و ابراز رضایتمندی والدین از زندگی را در مقابله با استرس های زندگی و ایجاد ثبات خانوادگی عامل موثری می دانند. درک صحیح از مشکلات خانواده های کودکان کم توان ذهنی نه تنها به والدین این کودکان بلکه به افراد متخصص که در رابطه با این گونه افراد کار می کنند یاد می دهد تا نگرش شان در جهت برنامه ریزی آموزشی و پرورشی تغییر یابد. به علاوه هرگونه برنامه ریزی در این باره بدون در نظر گرفتن خانواده و نقش موثر والدین، محکوم به شکست است. لذا اعتقاد به شناسایی شدت و نوع رضایتمندی از زندگی زناشویی والدین دارای کودک کم توان ذهنی و ارتباط آن با فشار روانی احساس شده، می تواند اطلاعات زیربنایی به مشاوران و روان شناسانی که با این گونه والدین سروکار دارند، ارائه نماید.

و همکاران (۱۹۹۸) عامل موثری برای مقابله با فشارهای روانی و داشتن عملکرد مناسب در زندگی است. با وجود این، شواهد موجود گویای این حقیقت هستند که زوجین در عصر حاضر در برقراری و حفظ روابط صمیمانه و داشتن زندگی زناشویی رضایتمند با مشکلات متعدد و ناهماهنگی هایی روبه رو هستند (برنشتاین و برنشتاین، ۱۹۸۹؛ ترجمه سهرابی، ۱۳۷۳).

تولد کودک استثنایی در خانواده مشکلاتی را برای اعضای خانواده رقم می زند و باعث استرس در اعضای خانواده به ویژه والدین می گردد (هدا و همکاران^۱، ۲۰۱۰؛ سلدا و همکاران^۲، ۲۰۰۹) و کیفیت زندگی اعضای خانواده را تحت تاثیر قرار می دهد (اسچیو^۳ و همکاران، ۲۰۰۷).

بسیاری از پژوهشگران (افروز، ۱۳۷۵؛ ملک پور، ۱۳۶۹) تاکید کرده اند که وضع روانی والدین کودکان معلول به عنوان کسانی که نقش مهمی در تحول هیجانی و اجتماعی فرزندان دارند، باید بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد و با ارایه خدمات مشاوره ای و اجرای برنامه های مداخله گرانه مناسب، به اصلاح و رفع مشکلات و ناسازگاری های روانی آنها پرداخته شود. یکی از پیش بینی کننده های سلامت روان، حمایت اجتماعی ادراک شده است.

وجود محیط سالم خانوادگی، ضروری ترین عامل در سلامت روانی است. این محیط را می توان آن طوری تنظیم کرد که در بهبود وضع افراد، اگر موثر نباشد حداقل موجب تخریب آن نگردد. آسیب پذیری افراد خانواده به ویژه والدین در برابر فشارها و مسایل مختلف زندگی، پژوهشگران و درمانگران خانواده را در سال های اخیر به بررسی تأثیر استرس بر کیفیت زناشویی آنان (موروف کوف و گیلی لاند^۴، ۱۹۹۳) و نوع نگرش آنان در

1-Hedda and et al

2-Selda and et al

3-Schieve and et al

4- Morokoff & Gilliland

5-Fredrich- Greenberg & Cmic

ابزار پژوهش
در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات از چهار پرسشنامه استفاده شده است که به شرح زیر می‌باشند:

- ۱- پرسشنامه فشار روانی فرزندپروری (۱۹۹۰)
- ۲- پرسشنامه رضایتمندی زناشویی انریچ (۱۹۸۹)
- ۳- مقیاس رضایتمندی زوجیت افروز (۱۳۸۴)
- ۴- مقیاس چندبعدی حمایت اجتماعی ادراک شده زیمت و همکاران (۱۹۸۸)

۱. پرسشنامه فشار روانی فرزند پروری (PSI)
این شاخص توسط آیدین (۱۹۹۰) ساخته شد. این پرسشنامه یک پرسشنامه خود گزارش دهی است که با هدف ارزیابی فشار روانی والدین به بررسی ویژگی‌های اصلی والدین، متغیرهای چارچوب خانوادگی و ویژگی‌های کودک می‌پردازد. این متغیرها در مراقبت شایسته والدین از فرزندانشان می‌توانند، موثر باشند. پرسشنامه از ۱۰۱ ماده و دو قلمرو کلی: قلمرو کودکی (۴۷ ماده) و والدین (۵۴ ماده) و ۱۳ زیر مقیاس اصلی و یک زیر مقیاس اضافی (۱۹ ماده) که وقایع فشارزای اخیر را در زندگی والدینی بررسی می‌کند، تشکیل شده است (آیدین، ۱۹۹۰).

پرسشنامه فشار روانی فرزندپروری (PSI) دو دسته سوال دارد. به برخی از سوال‌ها در یک مقیاس پیوستاری از نوع مقیاس لیکرت کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم پاسخ داده می‌شود که در وسط این طیف گزینه موافقم، مطمئن نیستم و مخالفم قرار دارد و در برخی دیگر، پنج پاسخ وجود دارد که باید یکی از آنها انتخاب شود. (آیدین، ۱۹۹۷)
ضریب آلفای کرونباخ را در نمونه‌ای از مادران بهنجار ($N=2633$) که فرزندان آنها بین یک ماه تا ۱۲ سال داشتند، برای نمره کلی در قلمرو والدینی و کودکی به ترتیب، ۰/۹۳ و ۰/۹۰ ذکر می‌کند. در پژوهشی که دادستان، احمدی، ازغندی و حسن آبادی (۱۳۸۵) انجام

دیلی و آندرز^۱ (۲۰۰۵) نشان دادند که حمایت اجتماعی موجب فائق آمدن بر مشکلات زندگی زناشویی می‌شود و زوجینی که از حمایت اجتماعی برخوردارند رضایت بالاتری دارند.
استروبی^۲ و همکاران (۲۰۰۵) اشاره کردند که حمایت اجتماعی به عنوان یک تعدیل کننده تجربه سوگ، عمل می‌کند. افرادی که فقدان را تجربه می‌کنند وقتی از حمایت اجتماعی برخوردار باشند بهتر با آنها کنار می‌آیند و بهبودی از تجربه سوگ با سهولت بهتری صورت می‌گیرد. همچنین حمایت اجتماعی در کاهش علائم افسردگی پس از سوگ تاثیر معناداری می‌گذارد.

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی و مقایسه میزان فشار روانی و رضایتمندی زناشویی و حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان کم‌توان ذهنی و کودکان عادی می‌باشد.

روش

جامعه آماری و نمونه‌ی مورد مطالعه:

روش پژوهش در این پژوهش علی-مقایسه‌ای است. جامعه آماری در این پژوهش شامل:

۱- تمامی والدین کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر مشغول به تحصیل در مدارس ابتدایی وابسته به سازمان آموزش و پرورش کودکان استثنایی شهرستان کلاله در استان گلستان در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۸۹.

۲- تمامی والدین کودکان عادی مشغول به تحصیل در مدارس ابتدایی شهرستان کلاله در استان گلستان در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۸۹.

نمونه آماری در این پژوهش شامل والدین ۵۰ کودک کم‌توان ذهنی و والدین ۵۰ کودک عادی شهرستان کلاله می‌باشد.

1-Dehle & Landers
2-Stroebe & Zech

دادند مقدار ضریب اعتبار همسانی درونی این ابزار برای کل مقیاس ۰/۸۸ و ضریب اعتبار باز آزمایی آن با فاصله ده روز ۰/۹۴ گزارش شده است. در این پژوهش نیز قابلیت اعتماد کل پرسشنامه از طریق ضرایب آلفای کرونباخ ۹۲ درصد به دست آمده است

۱۱. نقش‌های مساوات طلبی^{۱۱}
 ۱۲. جهت‌گیری مذهبی^{۱۲}
 پرسشنامه انریچ از اعتبار^{۱۳} و روایی^{۱۴} بالایی برخوردار است، به طوری که ضریب آلفای کرونباخ توسط السون و همکاران (۱۹۸۹)، ۰/۹۲ و در پژوهش مهدویان (۱۳۷۶)، ۰/۹۴ و در پژوهش سلیمانیان (۱۳۷۶)، ۰/۹۳ گزارش شده است. پرسشنامه انریچ در برگیرنده بسیاری از محورهای مرتبط با زناشویی است و چون برخی گویه‌های آن متأثر از فرهنگ است، در جوامع مختلف نتایج متفاوت از آن به دست می‌آید.

۲. پرسشنامه رضایتمندی زناشویی انریچ (ENRICH) السون و همکارانش (۱۹۸۹) برای ارزیابی زمینه‌های بالقوه مشکل‌زا یا شناسایی عوامل قوی و پرباری در رابطه زناشویی "پرسشنامه پر بار سازی و تقویت رابطه زناشویی (انریچ)" را تهیه نمودند. این پرسشنامه به عنوان یک ابزار معتبر و مقیاسی که می‌تواند نسبت به تغییرات خانواده در طول دوره‌ی زندگی حساس و متناسب باشد، طراحی شده است. پرسشنامه انریچ از ۱۱۵ عبارت ۵ گزینه‌ای (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) مشتمل بر ۱۲ خرده مقیاس به شرح زیر تشکیل شده است:

۳. مقیاس رضایتمندی زوجیت افروز (AMSS)
 این مقیاس جهت ارزیابی میزان رضایت همسران برای فرهنگ جامعه ایرانی توسط افروز (۱۳۸۴) ساخته شده است. دارای ۱۱۰ سوال است که در مقیاس چهار درجه‌ای لیکرت کاملاً موافق، موافق، مخالف و کاملاً مخالف اندازه‌گیری می‌شود که به ترتیب نمرات ۴، ۳، ۲، و ۱ دریافت می‌کنند. این مقیاس از ده خرده مقیاس تشکیل شده است که عبارت‌اند از:

۱. مطلوب اندیشی همسران
 ۲. رضایت زناشویی

۱. تحریف آرمانی^۱
۲. رضایت زناشویی^۲
۳. مسایل شخصیتی^۳
۴. ارتباط^۴
۵. حل تعارض^۵
۶. مدیریت مالی^۶
۷. فعالیت‌های اوقات فراغت^۷
۸. رابطه جنسی^۸
۹. فرزندان و فرزند پروری^۹
۱۰. خانواده و دوستان^{۱۰}

- 10-Family & Friends (FF)
- 11-Equalitarian Roles (ER)
- 12-Religious Orientation (RO)
- 13- Reliability
- 14- Validity

- 1-Idealistic Distortion (ID)
- 2-Marital Satisfaction (MS)
- 3-Personality (PI)
- 4-Communication (CO)
- 5-Conflict Resolution (CR)
- 6-Financial Management (FM)
- 7-Leisure Activities (LA)
- 8-Sexual Relationship (SR)
- 9-Children & Parenting

ادراک شده که یک ارزیابی ذهنی از بسندگی حمایت اجتماعی به عمل می‌آورد، به وسیله زیمت و همکاران (۱۹۸۸) طراحی شد. این مقیاس ادراکات از بسندگی حمایت اجتماعی را در سه منبع «خانواده»، «دوستان» و «دیگران مهم» می‌سنجد. مقیاس چندبُعدی حمایت اجتماعی ادراک شده شامل ۱۲ سؤال است که هر سؤال بر روی یک طیف پنج درجه‌ای از کاملاً مخالف (۱) تا کاملاً موافق (۵) درجه‌بندی می‌شود. در مطالعه شکرری (۱۳۸۸) ضرایب آلفای کرانباخ عامل کلی حمایت اجتماعی ادراک شده و ابعاد سه‌گانه دیگران مهم، خانواده و دوستان در نمونه ایرانی به ترتیب برابر با ۰/۸۹، ۰/۸۴، ۰/۸۵، ۰/۹۱ در نمونه سوئدی به ترتیب برابر با ۰/۹۱، ۰/۸۷، ۰/۸۶، ۰/۹۲ و در کل برابر با ۰/۸۹، ۰/۸۴، ۰/۹۴ به دست آمد. در این پژوهش نیز قابلیت اعتماد کل پرسشنامه از طریق ضرایب آلفای کرانباخ ۰/۸۷ به دست آمده است.

یافته‌ها

در ادامه مشخصات توصیفی، متغیر اصلی پژوهش که شامل فشار روانی، رضایتمندی زناشویی (در قالب دو ابزار افروز و انریچ) و حمایت اجتماعی است را در جدول (۱) گزارش می‌کنیم.

۳. رفتارهای شخصی
۴. رفتارهای ارتباطی و اجتماعی
۵. روش حل مسئله
۶. امور مالی و فعالیت‌های اقتصادی
۷. احساس و رفتار مذهبی
۸. روش فرزندپروری
۹. اوقات فراغت
۱۰. تعامل احساسی (کلامی و بصری).

جهت بررسی همسانی درونی مقیاس از روش آلفای کرانباخ استفاده شده است. ضرایب همسانی درونی ۰/۹۵ برای کل ابزار و ضرایب بین ۰/۸۶ تا ۰/۶۴ برای زیر مقیاس‌ها نشان داد که مقیاس دارای همسانی درونی مطلوب و مناسب بوده و قابل اجرا برای بررسی رضایتمندی همسران است. ضریب پایایی بازآزمایی ۰/۷۹ نیز حاکی از پایایی و همسانی درونی بالای این مقیاس است (افروز و قدرتی، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر، ضریب همسانی درونی، برابر با ۰/۹۱ بوده است.

۴. مقیاس چندبُعدی حمایت اجتماعی ادراک شده زیمت و همکاران (۱۹۸۸)
مقیاس چندبُعدی حمایت اجتماعی ادراک شده (Zimet et al): مقیاس چندبُعدی حمایت اجتماعی

جدول (۱) مشخصات توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) متغیرهای اصلی پژوهش

گروه		متغیر		
عادی		استثنایی		
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۴۰/۱۷	۳۱۹/۰۳	۳۵/۵۸	۳۵۵/۴۶	فشار روانی
۳۸/۹۸	۲۳۵/۲۱	۳۶/۶۱	۲۱۷/۷۴	رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه افروز
۱۲/۷۲	۱۴۷/۸۳	۱۶/۸۶	۱۴۱/۶۰	رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه انریچ
۱۲/۲۷	۴۲/۲۰	۱۰/۹۵	۴۱/۵۳	حمایت اجتماعی ادراک شده

همان‌طور که جدول (۱) نشان می‌دهد بین میانگین دو گروه استثنایی و عادی تفاوت وجود دارد، به منظور آزمون این تفاوت، با توجه به وجود متغیر با سطح اندازه‌گیری حداقل فاصله‌ای و دو گروه استثنایی و عادی برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون t مستقل استفاده شده است.

جدول (۲) نتایج آزمون T مستقل برای مقایسه دو گروه استثنایی و عادی

متغیر	T	درجه آزادی	سطح معناداری
فشار روانی	۶/۷۹	۱۹۸	۰/۰۱
رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه افروز	-۳/۲۷	۱۹۸	۰/۰۱
رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه انریچ	-۲/۹۵	۱۹۸	۰/۰۱
حمایت اجتماعی ادراک شده	-۰/۴۱	۱۹۸	۰/۶۸

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، بین میانگین دو گروه کم توان ذهنی و عادی در متغیر حمایت اجتماعی ادراک شده، تفاوت معنادار نیست. اما بین این دو گروه کم توان ذهنی و عادی در متغیر رضایتمندی زوجیت بر اساس پرسشنامه افروز ($t = -3/27, P < 0/01$) و انریچ ($t = -2/95, P < 0/01$)، تفاوت معنادار است.

جدول (۳) ماتریس همبستگی پیرسون متغیرهای پژوهش در گروه والدین دارای کودک استثنایی

متغیر	۱	۲	۳	۴
فشار روانی				
رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه افروز	-۰/۳۷**			
رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه انریچ	-۰/۰۶	-۰/۰۶		
حمایت اجتماعی ادراک شده	-۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۳	

** = $P < 0/01$

ملاحظه ماتریس همبستگی مربوط به والدین کودک کم توان ذهنی نشان می‌دهد که در بین همبستگی‌های دو به دو متغیرها، تنها همبستگی رضایتمندی زوجیت (پرسشنامه افروز) دارای رابطه منفی و معناداری با فشار روانی ($t = -0/37, P < 0/01$) می‌باشد. این در حالی است که همبستگی بین این دو متغیر بر اساس پرسشنامه رضایتمندی زوجیت انریچ از لحاظ آماری معنادار نشده است. از طرف دیگر، بین سایر متغیرها همبستگی (رضایتمندی با حمایت اجتماعی ادراک شده و فشار روانی با حمایت اجتماعی ادراک شده) معناداری از لحاظ آماری وجود ندارد. همچنین در ارتباط با گروه والدین دارای کودکان عادی ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول (۴) گزارش شده است.

جدول (۴) ماتریس همبستگی پیرسون متغیرهای پژوهش در گروه والدین دارای کودک عادی

متغیر	۱	۲	۳	۴
فشار روانی				
رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه افروز	$-0/18^*$			
رضایتمندی زوجیت در پرسشنامه انریچ	$-0/13$	$0/01$		
حمایت اجتماعی ادراک شده	$-0/05$	$0/17^*$	$0/03$	

* = $P < 0/05$

ملاحظه ماتریس همبستگی مربوط به والدین دارای کودک عادی نشان می‌دهد که در بین همبستگی‌های دو به دو متغیرها، همبستگی رضایتمندی زوجیت (پرسشنامه افروز) دارای رابطه منفی و معناداری با فشار روانی ($r = -0/18$)، $P < 0/05$ است. همچنین همبستگی رضایتمندی زوجیت (پرسشنامه افروز) با حمایت اجتماعی ادراک شده ($r = 0/17$)، $P < 0/05$ مثبت و معنادار می‌باشد، این در حالی است که این همبستگی‌ها براساس پرسشنامه رضایتمندی زوجیت انریچ از لحاظ آماری معنادار نشده است.

از طرف دیگر، همبستگی فشار روانی با حمایت اجتماعی ادراک شده، از لحاظ آماری معنادار نمی‌باشد. همچنین در ادامه به منظور مشخص کردن نقش هر یک از متغیرهای اصلی فشار روانی، حمایت اجتماعی و متغیرهای جمعیت شناختی در پیش‌بینی و تبیین واریانس و پراکندگی رضایت زناشویی (افروز و انریچ)، از رگرسیون گام به گام استفاده شده است که نتایج آن در جداول صفحات بعد گزارش شده است.

جدول (۵) خلاصه مدل پیش‌بینی رضایت زناشویی (انریچ) براساس متغیرهای اصلی و جمعیت شناختی

مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	همبستگی	مجذور همبستگی
۱۳۷۵۹/۳۰	۱	۱۳۷۵۹/۳۰	۸۴/۲۳	۰/۰۰۱	۰/۵۵	۰/۳۰
۳۲۳۴۵/۴۵	۱۹۸	۱۶۳/۳۶				
۴۶۱۰۴/۷۵	۱۹۹					

بر اساس جدول (۵) مقدار F مربوط به رگرسیون برابر با ۸۴/۲۳ است که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است بدین معنی که مدل مورد بررسی دارای توانایی پیش‌بینی و تبیین واریانس رضایتمندی زناشویی (انریچ) را دارد، متغیر فشار روانی که مقدار همبستگی آن ۰/۵۵ می‌باشد در مجموع ۰/۳۰ از واریانس و تغییرپذیری رضایتمندی زناشویی (انریچ) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر، از بین متغیرهای اصلی و جمعیت‌شناختی تنها فشار روانی توانایی تبیین و پیش‌بینی واریانس رضایتمندی زناشویی (انریچ) را دارد و سایر متغیرهای پژوهش، نقش تبیینی ندارند. علاوه بر این برای تعیین نقش هر یک از متغیرهای اصلی و جمعیت‌شناختی در پیش‌بینی واریانس رضایتمندی زناشویی (افروز) مجدداً از رگرسیون گام به گام استفاده شده است.

جدول (۶) خلاصه مدل پیش‌بینی رضایت زناشویی (افروز) براساس متغیرهای اصلی و جمعیت‌شناختی

مجدور همبستگی	همبستگی	سطح معنی داری	F	میانگین مجدورات	درجه آزادی	مجموع مجدورات	
۰/۱۱	۰/۳۳	۰/۰۰۱	۲۴/۵۰	۳۲۸۶۰/۳۹	۱	۳۲۸۶۰/۳۹	رگرسیون
				۱۳۴۱/۲۵	۱۹۸	۲۶۵۵۶۷/۴۹	باقیمانده
					۱۹۹	۲۹۸۴۲۷/۸۷	کل
۰/۱۴	۰/۳۷	۰/۰۰۱	۱۶/۰۷	۲۰۹۳۴/۶۶	۲	۴۱۸۶۹/۳۲	رگرسیون
				۱۳۰۲/۳۳	۱۹۷	۲۵۶۵۵۸/۵۵	باقیمانده
					۱۹۹	۲۹۸۴۲۷/۸۷	کل

بر اساس جدول (۶) مقدار F مربوط به رگرسیون در گام اول برابر با ۲۴/۵۰ است که در سطح ۰/۰۰۱ معنی دار است، در گام اول، متغیر فشار روانی که مقدار همبستگی آن ۰/۳۳ است. در مجموع ۰/۱۱ از واریانس و تغییرپذیری رضایتمندی زناشویی (افروز) را تبیین می‌کند. در گام دوم، با ورود متغیر سطح تحصیلات (کارشناسی) ضریب همبستگی چند گانه به ۰/۳۷ افزایش می‌یابد که در مجموع ۰/۱۴ از واریانس متغیر رضایتمندی زناشویی (افروز) را تبیین می‌کنند. این در حالی است که سایر متغیرهای حمایت اجتماعی، سن، پدر یا مادر بودن نقش تبیینی برای رضایتمندی زناشویی (افروز) ندارند. برای نشان دادن نقش هر یک از متغیرهای پیش‌بین به تفکیک در پیش‌بینی واریانس رضایتمندی زناشویی (افروز) از ضرایب استاندارد رگرسیونی استفاده شده است که خلاصه نتایج مربوط به این مدل رگرسیونی در جدول (۷) گزارش شده است که نقش هر یک از متغیرها به صورت جداگانه و در دو گام نشان داده شده است.

جدول (۷) ضرایب استاندارد مربوط به متغیرهای پیش بین فشار روانی و سطح تحصیلات (کارشناسی)

سطح معنی داری	T	بتا (Beta)	B	مجدور همبستگی	همبستگی	پیش بین	گام ها
۰/۰۰۱	۱۵/۷۰		۳۲۹/۶۰			ثابت	۱
۰/۰۰۱	-۴/۹۵	۰/۳۳	-۰/۳۱	۰/۱۱	۰/۳۳	فشار روانی	
۰/۰۰۱	۱۵/۷۴		۳۲۶/۲۵			ثابت	۲
۰/۰۰۱	-۵/۱۳	۰/۳۴	-۰/۳۱	۰/۱۴	۰/۳۷	فشار روانی	
۰/۰۰۲	۲/۶۳	۰/۱۷	۱۳/۶۶			سطح تحصیلات	

بین میانگین نمرات رضایتمندی زناشویی دو گروه تفاوت معناداری وجود دارد.

✓ سوال شماره ۳ (آیا حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر با والدین کودکان عادی متفاوت است؟) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون t ($t = -0.41, P > 0.01$) ملاحظه شد که بین میانگین دو گروه والدین کودکان کم توان ذهنی و عادی در متغیر حمایت اجتماعی ادراک شده تفاوت معناداری وجود ندارد.

✓ سوال ۴ (آیا بین میزان فشار روانی و رضایتمندی زناشویی والدین کودکان کم توان ذهنی رابطه وجود دارد؟) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون همبستگی ملاحظه شد که متغیر فشار روانی و رضایتمندی زناشویی والدین کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر رابطه معناداری با یکدیگر دارند ($r = -0.37, p < 0.01$). با توجه به مقدار منفی ضریب همبستگی محاسبه شده، می توان نتیجه گرفت که با افزایش فشار روانی نمرات رضایتمندی زناشویی به طور معناداری کاهش می یابد.

✓ سوال ۵ (آیا بین رضایتمندی زناشویی و حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان کم توان ذهنی رابطه وجود دارد؟) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون همبستگی ملاحظه شد که بین متغیر رضایتمندی زناشویی و حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان کم توان ذهنی رابطه معناداری وجود ندارد ($r = 0.03, p > 0.01$).

✓ سوال ۶ (آیا بین میزان فشار روانی و رضایتمندی زناشویی والدین کودکان عادی رابطه وجود دارد؟) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون همبستگی ملاحظه شد که متغیر فشار روانی و رضایتمندی زناشویی والدین کودکان عادی رابطه معناداری با یکدیگر دارند. همبستگی محاسبه شده، نتیجه می شود که با کاهش فشار

همانگونه در جدول شماره (۷) مشاهده می شود، بین متغیرهای پیش بین فشار روانی و سطح تحصیلات (کارشناسی) رابطه چندگانه وجود دارد. مجذور R که نشان دهنده همپوشانی واریانس هاست، نشان می دهد که در گام های دوگانه به ترتیب (۰/۳۳، ۰/۳۷) همبستگی رضایتمندی زناشویی (افروز) را با فشار روانی و سطح تحصیلات را نشان می دهد، این در حالی است که هیچ یک از متغیرهای سن والدین و پدر یا مادر بودن و حمایت اجتماعی نقش تبیینی برای رضایتمندی زناشویی (افروز) ندارند. همچنین در گام های دوگانه، ضرایب بتا نشان می دهد در گام اول ضریب استاندارد برابر با ضریب همبستگی رضایتمندی زناشویی (افروز) با فشار روانی است. در گام دوم با اضافه شدن سطح تحصیلات کارشناسی که نشان دهنده این است که افراد دارای مدرک کارشناسی، سطح بالاتری از رضایت زناشویی را دارند، مقدار تبیین به ۰/۱۴ افزایش یافت. قابل ذکر است که سایر سطوح تحصیلی نقش تبیینی برای رضایتمندی زناشویی ندارند.

بحث و نتیجه گیری

✓ سوال شماره ۱ (آیا فشار روانی والدین کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر با والدین کودکان عادی متفاوت است؟) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون T ($t = 6.69, p < 0.01$) ملاحظه شد که بین میانگین نمرات فشار روانی دو گروه تفاوت معناداری وجود دارد. این یافته ها با یافته های تونالی و پاور (۱۹۹۳)، دایسون (۱۹۹۱)، کازاک (۱۹۸۷)، سالیسبوری (۱۹۸۷)، چاووشی (۱۳۶۶)، حسین نژاد (۱۳۷۵) همسو است.

✓ سوال شماره ۲ (آیا رضایتمندی زناشویی والدین کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر با والدین کودکان عادی متفاوت است؟) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون T ($t = 6.79, p < 0.01$) ملاحظه شد که

روانی نمرات رضایتمندی زناشویی به طور معناداری افزایش می‌یابد. سوال ۷ (آیا بین رضایتمندی زناشویی و حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان عادی رابطه وجود دارد؟) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون همبستگی ملاحظه شد که بین متغیر رضایتمندی زناشویی (پرسشنامه افروز) و حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان عادی رابطه معناداری وجود دارد. $t=0/17$, $P<0/05$.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که حضور کودک کم‌توان ذهنی در خانواده در رضایت زناشویی والدین تاثیر منفی به جای گذارده و باعث کاهش آن می‌شود. لذا پیشنهاد می‌شود که با برگزاری مداوم جلسات آموزش و مشاوره جهت والدین کودکان کم‌توان ذهنی، راه‌های کاهش استرس را به آنان آموزش داده و در عین حال، با ایجاد تسهیلات و امکانات رفاهی، مالی و آموزشی برای این گونه خانواده‌ها گامی در جهت رفع مشکلات حاصل و کاهش فشار روانی و نیز ایجاد رضایت زناشویی برداشته شود.

منابع:

- افروز، غلامعلی. (۱۳۷۵). مصاحبه و مشاوره با والدین کودکان استثنایی. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- افروز، غلامعلی و قدرتی، مهدی (۱۳۹۰). ساخت و هنجاریابی مقیاس رضایتمندی همسران افروز (فرم کوتاه). مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- برنشتاین، فیلیپ اچ و برنشتاین، مارس تی. (۱۹۸۹). شناخت و درمان اختلافاهای زناشویی: زناشویی درمانی. ترجمه حمیدرضا سهرابی (۱۳۷۷). تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا.
- به پژوه، احمد. (۱۳۸۳). آسیب شناسی خانواده و پیشگیری از ستیزه‌های خانوادگی در استادان طرح جامع آموزش خانواده، خانواده و فرزندان در دوره پیش از دبستان، تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- پاشا شریفی، حسن و شریفی، نسترن. (۱۳۸۳). روش‌های پژوهش در علوم رفتاری. تهران: انتشارات سخن.
- دینی ترکی، نور... (۱۳۸۵). بررسی و مقایسه رابطه فشار روانی با رضایتمندی زناشویی در والدین کودکان عقب مانده ذهنی آموزش‌پذیر و والدین کودکان عادی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- رضایانی، فریدون. (۱۳۸۲). بررسی و مقایسه رضایت زناشویی والدین کودکان کم‌توان ذهنی و عادی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی تهران.
- عسگری، حسین. (۱۳۸۰). نقش بهداشت روانی در ازدواج و زندگی و طلاق. تهران: انتشارات گفتگو.
- ملک پور، مختار. (۱۳۶۹). بهداشت خانواده کودکان عقب مانده ذهنی. اصفهان: جهاد دانشگاهی.
- مهدویان، فاطمه. (۱۳۷۶). بررسی تاثیر آموزش ارتباط رضایتمندی زناشویی و سلامت روانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، انستیتو روان-پزشکی تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.

- Abedin, A., Molaie, A. (2010). *The effectiveness of Group Movie Therapy (GMT) on parental stress reduction in mothers of children with mild mental retardation in Tehran*. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 988– 993.
- Abidin, R. R. (1990). *Introduction to the special issue: The stresses of parenting*. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 19, 298-301.
- Akram Parand, Gholamali Afrooz, Mahmood Mansoor , Mohsen Shokoohi. Yekta. Mohammadali Besharat, Katayoon Khooshabi. (2010). *Developing stress management program for mothers of children with ADHD and its effectiveness on their mental health* . *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5 ,1135–1139
- Dehle. C & Landers JE. *You can't always get what you want, but can you get what you need? Personality traits and social support in marriage*. *Journal of social and clinical Psychology*, 2005, 24(7).1051-1076
- Floyd, F. J.; Gilliom, L. A. & Costigan, C.L. (1998) .*Marriage and the Parenting Alliance: Longitudinal Prediction of Change in Parenting Perceptions and Behaviors* .*Child Development*, 569, 1479-1461.
- Fridrich. W.N, Greenberg, M.T & Crnic.K. (1983). *Ashot-Form of the questionniar on resources and stress*. *American Journal on mental deficiency*, 88, 1, 41-48.
- Hedda, m. James Hallie, w. Aaron Ebate, t. (2010). *Families with children who have autism sepecturm disorder: stress and support*. *social scince Journal*, 77(1), 7-12.
- Morokoff, P.J & Gilliland, R. (1993). *Stress, Sexual Functioning, and marital Satisfaction*. *Journal of Sexual Research*, 30, 1, 43-53
- Selda, K & Ulku, T. (2009). *Impact of autistic children on the lives of Mothers* .*procedia social and behavioral sciences*, 1, 2374-2540.
- Schieve L.A, Blumberg S.J, Rice C, Visser S.N, Boyle C. (2007). *The relationship between autism and parenting stress*. *pediatric*, 1, 114-121.
- Strobe W, Zech E, Strobe MS, Abakoumkin G. *Does social support help in bereavement?* *Journal of social and clinical Psychology*. 2005, 24(7), 1030 -1050
- Zimet, GD., Dahlen , NW., Zimet , SG., Farly, GK. (1988). *The Multidimensional scale of perceived social support*. *Journal of personality Assessment*, 52, 30-41